

ГРОМАДЯНСЬКИЙ ДІАЛОГ: ВИТОКИ, СТРУКТУРА ТА ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Ідеї про доцільність досягнення соціального консенсусу в суспільстві на всіх його рівнях тривалий час були предметом гострих дискусій. Для забезпечення соціальної стабільності, налагодженню взаємодії між владою та організаціями громадянського суспільства, вирішення питань пов'язаних з місцем груп громадян в державі та суспільстві, особливе значення має розвиток громадянського діалогу. Проблематика громадянського діалогу сьогодні досліджена недостатньо. Виникає проблема емпіричного аналізу специфіки здійснення громадянського діалогу в Україні та теоретичного обґрунтування шляхів його формування. Завдання запровадження громадянського діалогу в систему державно-управлінських відносин є необхідною умовою подолання кризових явищ, стабілізації суспільних відносин, важливим елементом забезпечення соціального захисту та сприяння соціальному розвитку в Україні.

Ключові слова: громадянське суспільство, громадянський діалог, організації громадянського суспільства.

Идеи о целесообразности достижения социального консенсуса в обществе на всех его уровнях долгое время были предметом острых дискуссий. Для обеспечения социальной стабильности, налаживанию взаимодействия между властью и организациями гражданского общества, решение вопросов связанных с местом групп граждан в государстве и обществе, особое значение имеет развитие гражданского диалога. Проблематика гражданского диалога сегодня исследована недостаточно. Возникает проблема эмпирического анализа специфики осуществления гражданского диалога в Украине и теоретического обоснования путей его формирования. Задача внедрения гражданского диалога в систему государственно-управленческих отношений является необходимым условием преодоления кризисных явлений, стабилизации общественных отношений, важным элементом обеспечения социальной защиты и содействия социальному развитию в Украине.

Ключевые слова: гражданское общество, гражданский диалог, организации гражданского общества.

Ideas about the feasibility of achieving social consensus in society at all levels for a long time been the subject of intense debate. To ensure social stability, establishment of cooperation between government and civil society organizations, issues linked to local groups of citizens in the state and society, of particular importance is the development of civil dialogue. The issue of civil dialogue today explored not enough. There is a problem of empirical analysis of the specific implementation of civil dialogue in Ukraine and theoretical study ways of its formation. The task of introducing a civil dialogue system of state-management relations is a prerequisite for overcoming the crisis, stabilize social relations, an important element of social protection and promoting social development in Ukraine.

Keywords: civil society, civic dialogue, civil society organizations.

Актуальність теми. Останнім часом проблеми громадянського суспільства, що відносяться до взаємозв'язку особистості, соціальних груп, громадських утворень і держави знаходяться в центрі уваги вчених, журналістів і

політиків. І це зрозуміло, оскільки формування громадянського суспільства пов'язано з розвитком демократії, ринкової економіки та становленням правової держави - інакше кажучи з глобальною соціальною перебудовою, в ході якої повинні були б виникнути структури суспільного контролю, що гарантують зворотний зв'язок між людиною і суспільством.

Громадянське суспільство є: а) ступенем звільнення громадян від державного впливу, бюрократичної монополії; б) механізмом захисту прав і свобод громадян. При цьому варто нагадати думку Гегеля стосовно того, що відносини держави і громадянського суспільства мають бути максимально діалектичними, тобто як розмежовані, так і об'єктивно поєднанні одночасно.

Термін "громадянський" відноситься до організацій громадянського суспільства - НУО, громадських груп, некомерційних організацій, неприбуткових організацій: все, що не є частиною державного або комерційного ринкового сектору. «Діалог» відноситься до змістовної дискусії з особами, що приймають рішення. Таким чином, громадянський діалог є ознакою здорової демократії, тому що знання, досвід і енергія активних громадян впроваджується в процес управління. **Метою статті** є розкриття витоків та проблематики дослідження феномену громадянського діалогу та визначення структури громадянського діалогу, як соціального явища.

Громадянський діалог – це структурований формат для громадянського дискурсу, являє собою інструмент для створення мостів через прірву точок зору, форма взаємодії між державою та громадянським суспільством, яка полягає у взаємній передачі думок, інформації або установок, що стосуються цілей, інструментів та стратегій реалізації державної політики [2].

Поняття громадянський діалог, було впроваджено у 2004 році в університеті штату Арізона, щоб досліджувати громадянську реакцію на політичну риторику. З тих пір він використовується для дослідження проблем взаємодії держави та організацій громадянського суспільства, боротьби з тероризмом, свободи слова та імміграції, поділу церкви і держави.

Він існує паралельно з представницькими органами, консультативними установами та «соціальним діалогом», що зосереджений на роботі, яка існує поміж урядом, роботодавцями і профспілками.[6]

У розумінні сутності й природи громадянського діалогу в Євросоюзі відсутній консенсус і тому різні автори вкладають а нього різний зміст.

Так, наприклад, у Словенії під громадянським діалогом розуміється «включеність громадянського суспільства та його акторів в розробку і здійснення державної політики». [2]

У Західному Балканському регіоні, практика та досвід відносин і співробітництва між організаціями громадянського суспільства та урядом існує на національному рівні через спроби визначити відносини і правові основи між органами державної влади (центральними і місцевими) та організаціями громадянського суспільства, здебільшого у вигляді стратегії уряду або угоди про співпрацю з громадянським суспільством. Основна мета громадянського діалогу-поліпшення функціонування демократичних структур, а також функціонування громадянського діалогу на місцевому рівні. Цілі громадянського діалогу :

зміцнення взаємного обміну досвідом між представниками громадянського суспільства в країнах ЄС та країнах-кандидатах;

допомогти подолати інформаційний розрив; створення взаємного розуміння і забезпечення посилення

інформованості про можливості та проблеми майбутнього приєднання до Євросоюзу.[2]

Н.Нахтігаль запропонувала визначення громадянського діалогу, як «створення можливостей для громадянського суспільства виражати свою стурбованість і представляти свої пропозиції щодо суспільного життя та

соціально-економічного розвитку» [1]. Це здійснюється в процесі взаємодії громадянського суспільства з формальними державними інститутами для реального впливу на поточну політику і прийняті політичних рішень з метою підвищення ступеня їх легітимності, популярності і підконтрольності.

У дослідженні, під назвою «Громадянський діалог, як змусить його працювати краще?», проведений Е.Фазі і Дж.Смітом. Автори вважають, що під громадянським діалогом слід розуміти широкий діапазон спеціальних неструктурованих практик і гнучких консультацій головним чином з проблем соціальної політики.[2]

Громадянський діалог виник як «паралель» до соціального діалогу і, на відміну від нього, звертається до широкого діапазону взаємодій між організаціями громадянського суспільства і державними установами та інститутами влади.[5] «Громадянський діалог являє собою взаємодію між державними установами та організаціями громадянського суспільства, а не односторонні відносини» [2]. Для громадянського діалогу може бути притаманна різна ступінь його формалізації, починаючи від неофіційних контактів до юридично визнаних і інституціоналізованих процедур безперервного обміну соціально значущою інформацією. Громадянський діалог може характеризуватися різним ступенем залученості в нього організацій громадянського суспільства: від спорадичного інформування своїх контрагентів до встановлення систематичних консультацій та активної участі в двосторонньої комунікації з різними офіційними інститутами.

На думку вищезазначених дослідників, громадянський діалог може включати в себе ряд фаз: постановки проблеми, визначення політики, прийняття рішення, реалізації та оцінки отриманих результатів . В якості акторів громадянського діалогу виступають організації громадянського суспільства, які діють в громадських інтересах. [2]

Ще в 1999 році Єврокомісія дійшла висновку, що громадянське суспільство «включає в себе наступне: профспілки та роботодавців («соціальних партнерів»), неурядові організації, професійні асоціації, благодійні організації, низові організації, які залучають громадян до місцевого і муніципального життя» [3]. Такий підхід дозволяє включити соціальний діалог (у вузькому сенсі) як фрагмент тресторонньої інтеракції в більш широке поняття двостороннього діалогу держави з громадянським суспільством. У той же час, якщо розглядати роботодавців, поряд з державою і громадянським суспільством, у якості акторів трисекторного соціального партнерства, то такий соціальний діалог лише частково збігається з діалогом держави і громадянського суспільства.

На Заході виділяють три основні форми громадянського діалогу:

---

1. «Вертикальний діалог» або «секторальний громадянський діалог» між організаціями громадянського суспільства та їх партнерами по діалогу в законодавчій і виконавчій владі національних держав, що входять до Євросоюзу.

2. Друга форма громадянського діалогу - це «трансверсальний» або поперечний діалог. Він розуміється як структурований і регулярний діалог між інститутами Євросоюзу та всіма компонентами громадянського суспільства.

3.Третя форма громадянського діалогу - це «горизонтальний діалог» між самими організаціями громадянського суспільства з проблем розвитку ЄС та його політики [3].

Ці три форми діалогу в даний час існують в ЄС, а розвитком громадянського діалогу займаються практично всі інститути.

Основною метою громадянського суспільства у Євросоюзі є вираження громадської думки за допомогою громадянського діалогу, що проявляється у вигляді обговорень, дискусій та дебатів. Ціль європейського громадянського суспільства у висловленні позицій громадян, а не політична боротьба за владу.

В структурі громадянського діалогу слід виділити принаймні три рівні. Перший рівень, це макрорівень, де процес діалогу здійснюється на загальному рівні взаємодії влади та структур громадянського суспільства. Другий рівень, регіональний рівень взаємодії органів влади та громадянських формувань. Ну і, нарешті, самий низовий рівень - це рівень місцевого самоврядування, а також рівень внутрішньої міжсуб'єктної взаємодії один з одним різних інститутів і структур громадянського суспільства.

В даній статті виділимо критерії і показники громадянського діалогу:

- загальні (соціальні; політичні; економічні; культурологічні тощо);
- стратегічні (комплексне, послідовне упровадження адміністративних, науково-методичних, роз'яснювальних принципів у процесі інтеграції громадянського діалогу, основою для яких є принципи та функції громадянського суспільства);
- тактичні (зміна суб'єкт-об'єктних стосунків на суб'єкт-суб'єктні; демократичність, прозорість, генерування ідей на всіх рівнях громадянського діалогу);
- спеціальні (особливі)- інновації як принцип ефективного функціонування громадянського діалогу, так і спонукання до інновацій, введення нових європейських стандартів для конструктивного, успішного громадянського діалогу в Україні.

За допомогою зазначених вище критеріїв та показників можна виділити основні рівні громадянського діалогу:

1. Ціннісний рівень: довіра громадян та громадянська участь.
2. Нормативний рівень: прийняття та контроль за виконанням державних рішень (координованість дій), пряме спілкування, досягнення зворотного зв'язку.
3. Інформаційний рівень: проведення публічних заходів, поширення інформаційних матеріалів, налагодження й підтримка постійних контактів з групами постраждалих, вивчення думки постраждалого населення.
4. Правовий рівень: ухвалення та запровадження нових законодавчих актів з метою підвищення ефективності управлінських послуг і процедур, виходячи з європейських правових стандартів.

Спираючись на досвід Європейського Союзу у розвитку громадянського діалогу, ми спробували виокремити основні функції громадянського діалогу для ефективного функціонування його в Україні. Одна окремо взята функція інституту - це його призначення та роль, яку діалог покликаний відігравати в суспільстві, його практична користь, яку він приносить в ході реалізації своєї місії. Наведемо основні функції громадянського діалогу:

1. Комунікативна функція, полягає в забезпеченні зв'язку влади з громадянським суспільством на основі взаємного обміну інформацією.
2. Інтегративна функція, що дозволяє за допомогою діалогу домагатися об'єднання зусиль суспільства та влади у вирішенні життєво важливих проблем.
3. Конфліктологічна функція, що дозволяє на основі громадянського діалогу фіксувати конфліктогенні ситуації, вести переговори, домовлятися, знаходити

консенсус, компроміс, формувати дух толерантності та приймати необхідні практичні заходи для вирішення гострих і злободенних проблем.

4. Аксіологічна функція, що складається в спільному пошуку і визначенні політично і соціально значущих цінностей як для влади, так і для громадянського суспільства.

5. Прогностична функція, що дозволяє визначати на основі двосторонньої комунікації перспективи і пріоритетні напрями розвитку суспільства і держави, а також передбачати можливі проблеми, що виникають у політичній, економічній і соціальній сферах.

6. Функція громадянської соціалізації, що дозволяє долучати до активної громадянської діяльності широкі верстви населення.

7. Функція громадянського контролю за діяльністю влади, що дозволяє боротися з такими негативними явищами у владі, як бюрократизм, байдужість, протекціонізм, формалізм, хабарництво, використання службового положення в особистих цілях і т.д.

8. Політико-управлінська функція, покликана на основі інформації, отриманої владою в ході зворотного взаємозв'язку з громадянським суспільством, приприймати адекватні заходи і рішення.

Отже, головне призначення громадянського діалогу або, скоріше, його місія полягає у здійсненні рівноправної дискурсивної взаємодії інститутів громадянського суспільства і громадянських організацій з державною та муніципальною владою, а також один з одним.

Висновок. Таким чином, громадянський діалог має особливу структуру і виконує ряд важливих функцій. Подальша доля громадянського діалогу багато в чому буде залежати від громадянської активності населення країни, від розвитку рівня культури діалогової взаємодії суспільства і держави та, звичайно, від законодавчо-правового закріплення процедур двосторонньої інтеракції влади і громадянського суспільства. З одного боку, рівень затребуваності діалогової комунікації в суспільстві визначається ступенем розвиненості громадянської активності населення, а з іншого боку і сама ця активність пробуджується лише в повноцінному і рівноправному діалозі громадянського суспільства з державою, чого, до речі, сьогодні так не вистачає для становлення повноцінного громадянського суспільства в сучасній Україні.

Список використаних джерел

1. Nahtigal N. Institutionalising Civil Dialogue – Overview of existing Policy measures, Sept. 2010.
2. Elodie Fazi, Jeremy Smith. Civil Dialogue: Making it work better. Civil Society Contact Group, 2006
3. Towards a structured framework for European Civil Dialogue. Brussels, 15 February 2010// режим доступу http://www.civic-forum.fr/documents/towards_a_structured_framework_for_european_civil_dialogue.pdf
4. Commission of the European Communities, Brussels, 13.10.2005. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and Committee of the Regions. The Commission's contribution to the period of reflection and beyond: Plan-D for Democracy, Dialogue and Debate.
5. A. Dufresne, C.Degryse and P.Pochet (eds). The European Sectoral Social Dialogue, actors, developments and challenges, Brussels, 2006.
6. Tayo Fashoyin. Tripartite cooperation, social dialogue and national development in International Labour Review, Vol. 143, no.4, 2004.

Отримано 15.05.2013р.